

**OKUMA ÜSTÜNE
AYRIKSI METİNLER**

YAYIN NO: 1107

Okuma Üstüne Ayrıksı Metinler
Mehmet Aydın

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 50417

1. Basım: Kasım 2022

ISBN: 978-625-8274-07-3

Kapak: *Kenan Özcan*
Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*

Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*

Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19

Kapak Baskı: *Şekil Ofset*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx)

bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

**OKUMA ÜSTÜNE
AYRIKSI METİNLER**

MEHMET AYDIN

MEHMET AYDIN (*Aybastı 1959*)

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu (1982). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans (1987), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde doktora (1992) yaptı.

Taşra Yazıları, İstanbul 1997: Yedi İklim Yayınları; *Aybastı Ağzı*, Ankara 2002: Türk Dil Kurumu Yayınları; *Dilbilim El Kitabı*, Bişkek 2006 (İstanbul 2006 ve 2007: 3F Yayınları, 2014 ve 2021: Akademik Kitaplar Yayınevi); Cicero'dan Uyarlayan Marino de Cavalli, çev. Murad Beg, *Der-Medh-i Piri Yaşlılığa Övgü, Giriş- Metin-Açıklamalar-Dizin- Tıpkıbasım*, (Ankara 2007: Türk Dil Kurumu Yayınları) dört çalışması kitap olarak yayımlanmıştır. Yazarın editörlük yaptığı ve bölüm yazarı olarak katkıda bulunduğu kitaplar da bulunmaktadır.

Bunların dışında yazarın ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış makaleleri vardır. Ayrıca yazarın ulusal ve uluslararası toplantılarda sunduğu bildiriler, edebiyat dergilerinde yayımlanmış deneme, eleştiri (yayın değerlendirme) yazıları da bulunmaktadır. Aydın, bir akademisyen olarak 2005-2006 ve 2016-2020 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurulunca görevlendirildiği Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde dersler vermiştir. 2008 yılında profesör olarak atandığı Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim dalında görevini sürdüren Aydın evlidir ve iki kızı, bir torunu vardır.

İçindekiler

Sunuş	7
İlim İlim Bilmektir / <i>Yunus Emre</i>	13
Bahçe / <i>Nermin Uygur</i>	15
Altı Kitap / <i>Cemal Süreya</i>	17
Okuma Hazzını Paylaşmak / <i>Mehmet Aydın</i>	19
Birkaç Söz / <i>Mehmet Kaplan</i>	25
Öğrenim Üstüne / <i>Francis Bacon</i>	29
Okurun Okuru Olmak / <i>Hasan Ali Toptaş</i>	33
Okumak / <i>Ziya Osman Saba</i>	37
İdeal Okurun Tanımına Yönelik Notlar / <i>Alberto Manguel</i>	53
Canının İsteddiğini Okuma Hakkı / <i>Daniel Pennac</i>	57
İyi Okurlar ve İyi Yazarlar / <i>Vladimir Nabokov</i>	59
Kitap / <i>Nazım Hikmet</i>	67
Okur Kimdir? / <i>Fatma Erkinan-Akerson</i>	69
Terapi Yönünden Okuma / <i>Alain de Button - John Armstrong</i>	71
Okurluk Üzerine / <i>Bilge Karasu</i>	73
Klasikleri Niçin Okumalı? / <i>Italo Calvino</i>	85
Metni Ne Yapmalıyız? / <i>Mehmet Aydın</i>	93
Okumanın Anlamı ya da Anlamsızlığı / <i>Zehra İpşiroğlu</i>	103
Harold Bloom'un Batı Merkezci Meselesi: <i>Nasıl ve Neden Okumalıyız?</i> / <i>Mehmet Aydın</i>	109
Okuma / <i>Anton Çehov</i>	127
Büyük Kitaplar / <i>Nermin Uygur</i>	133
Son Söz	137
Kaynakça	139

Sunuş

Kırk yıla yaklaşan meslek hayatımda metinler üzerinde çalıştım ve metinleri bütün derslerimin odağı yapmaya çalıştım. Bunun için okuduğum metinlerden seçmeler yaptım ve yaptığım seçmeleri dosyaladım. Derlediğim metinlerden oluşan dosyayı *Tuhaf Bir Güldeste* olarak adlandırdım. Buradaki metinlerden bir kısmını birçok kere, bazılarını birkaç kere kullandım. Öğrencilerime derslerini metin odaklı yapmalarını önerip durdum. Bunun ne kadar işe yaradığını anlamaya çalıştım.

Metinler dil ve edebiyat öğretiminin en temel malzemesini oluşturur. Metinler olmadan dil ve edebiyat öğretimi olmaz. İlk ve orta öğretimde metinlerin çoğu hazır, öğretmen de öğrenci de hazır bulduğu metinleri okur, kullanır. Bu metinlerin öğrenciyi şekillendirmek üzere belli birtakım amaç ve ölçütlerle seçildiği söylenebilir. Ancak öğretmen ve öğrenci başka metinlere başvurup onlardan da beslenebilir.

Metinlerin okura ne söylediği önemlidir. Ancak metinlerin ne söylediği kadar nasıl söylediği de önemlidir. Seçim yaparken metinlerin dili ile kurgusunun dikkate alınması gerekir.

Özellikle ilk ve orta öğretim seviyesinde metinlerin öğrenci okurlara iyimserlik aşılması hedeflenmelidir. Kötümserlik bir pranga, bir köstek gibi düşünülmeli ve bu tür metinlerden kaçınılmalıdır. İyimserlik aşılacak eğitim öğretimle uğraşmanın görevlerinden biridir. Geleceğin nasıl olacağını elbette kestiremeyiz. Buna rağmen iyi bir gelecek kurgulamaya çaba göstermek elimizden gelir.

Metinlerin belli değerleri yansıtması beklenir. Bir toplumu değerler ayakta tutar. Ancak metinler değerlere kurban edilmemelidir. Bununla belli değerleri yansıtıyor diye niteliği tartışılabilir metinlerin seçilmesinin yanlışlığını kastediyorum.

Anlamını kolayca ele veren metinler okur dostu olarak nitelendiriliyor. “Bunların öğrenci okurların dil gelişimine ne kadar katkısı olur?” sorusuna cevap bulunması gerekir. Esas olan eğitim öğretimde öğrencilerin dil gelişimine hizmet eden metinlerin kullanılmasıdır. Aslında Milli Eğitim Bakanlığı her seviye için bir metin bankası veya metin havuzu oluşturabilir. Banka veya havuz olarak adlandırılan seçmelerde yer alacak metinler üzerinde fazla oynanmasından yana değilim. Doğrusu metin bankası ya da metin havuzunun özgün metinlerden oluşmasıdır. Milli Eğitim Bakanlığının değişik illerde oluşturduğu kitap yazma komisyonlarında görev alan öğrencilerimden biliyorum. En büyük dertlerden biri metin bulmak ve metin kurmaktır.

Tüketici okur ve üretici okur olmak üzere iki tür okurluktan söz edilebilir. Dil ve edebiyat derslerinin amaçlarından biri de üretici okurlar, işlevsel okurlar yetiştirmektir. Tüketici okur, metne kolayca teslim olan okurdur. Üretici okurun metnin işlenmesine katkısı olur. Üretici okuru, ideal okur (ülkisel okur), örnek okur olarak da düşünebiliriz.

Dil ve zihin becerilerinin gelişimi, öğrenci okurların sorgulama, çok yönlü düşünme, değerlendirme, karar verme, sosyalleşme, çağdaşlaşma süreçlerini kolaylaştırır. Öğrencilere küçük yaştan itibaren onların dil becerilerini geliştirmeye yönelik metinlerin okutulması sağlanmalıdır.

Okumayı sevdim ve seçerek okumaya çaba gösterdim. Bazı metinler beni buldu ama birçok metni ben arayıp buldum. Ayrıntısına girmeden söyleyeyim: Belli ölçütler çerçevesinde her zaman iyi metinler aradım. Ne olursa olsun iyi metinler de kötü metinler de vardır. İnsan olarak okuyabileceğimiz kitaplar sınırlı değil mi zaten. İnsanın ömrü hepi topu üç gün: Dün, bugün yarın. O zaman niye kötü metinler okuyarak üç günlük ömrümüzü heba edelim?

Okuma konusunda kılavuzlarım oldu. Kılavuzlarımın başında önce hocalarımı saymalıyım. Zevkine ve kitaplarla ilişkisine güvendiğim dostlarla da bağımı hiç koparmadım. Kitapçılarla sahaflar daima en önemli uğraklarım oldu. Derslerimin içinde de kitaplara zaman ayırdım.

Kitap dergileri ilgimi çekti. Bu dergilerden birinde, kitaplar üzerine eleştirel nitelikte kimi uzun ve kimi kısa epey yazı yazdım. Kitaplar üzerine yazmaya zevkle devam ediyorum.

Őunu da eklemeliyim: Hem okumanın hem yazmanın kendimi daha iyi hissetmeme yaradığını da düşünüyorum. Okuma da yazma da benim için bir terapi niteliği taşıyor.

Bir okurun öteki okurlarla ilişkisi ve öteki okurlara katkısı olmalı. Kendimi daima bir okur olarak gördüğümü belirtmeme gerek yok.

Okuma Üstüne Ayrıksı Metinler kitabında bir araya getirilen yazılardan üçünün yazarıyım. Bu yazılardan biri daha önce hiçbir yerde yayımlanmadı. Bu kitapta ilk defa görücüye çıkıyor. Yazılarım üzerine konuşmam doğru olmaz. “Bir metin okunurken yazar aradan çekilmelidir!” Bu kitaptaki öbür yazıları zaman içinde derledim. Bunlar arasında hocam Mehmet Kaplan’ın yazısını belki ilk defa kırk yıl önce okumuş olabilirim. Belki bu yazı, bir tür önsöz olarak görüldüğünden çoklarının dikkatinden kaçmıştır. Başlangıçta önsözlere, sunuş yazılarına fazla dikkat etmediğimi gizleyemem. Ama artık bu yazıları okumadan hiçbir kitaba başlayamıyorum.

Okuma Üstüne Ayrıksı Metinler kitabına iki hikâye alıp koydum. Bunlardan biri Ziya Osman Saba’nın 1947 yılında yayımlanan “Okumak” adlı hikâyesi. İkincisi Anton Çehov’un *Varlık*’tan çıkan *Korkulu Gece* adlı seçmelerinin içindeki “Okuma” başlıklı hikâyesi. Çehov’un hikâyesindeki mizahi yan benim ilgimi çekti, umarım okuyanların da ilgilerini çeker. Çehov’un hikâyesindeki mizah, kara mizah olarak anlaşılmalı. Ziya Osman Saba’nın hikâyesine ilk dikkatimi çeken Selim İleri oldu. Çünkü bu hikâyeyi, ilk olarak, yazarın *Modern Türk Edebiyatında 99 Hikâyeciden 99 Hikâye / Antoloji* (1999) adlı ilgi çekici derlemesinden okudum.

Okuma Üstüne Ayrıksı Metinler’de bir araya getirmeye çalıştığım yazılar genel olarak okumayla ilgili. İçlerinde okurlukla, kitapla, metinle, okuma alışkanlığıyla, okuma türleri ile ilgili olanlar da var. Dolayısıyla bu metinleri sınıflandırıp sunmak da mümkündü. Üstelik bu çok zor bir iş sayılmazdı. Buna rağmen böyle bir işe girişmedim. Belki okurlardan bu yönde

geri bildirimler alırsam, böyle bir sınıflandırma yaparım, belli mi olur...

Kendilerine okuma konusunda kılavuzluk etmeye çalıştığım öğrencilerimden bazıları yıllar sonra bir vesileyle karşılaştığımızda derste özellikle Nermi Uygur'dan tahtaya yazdığım metinlerden söz ettiler. Seçkin okurlar açısından Nermi Uygur'un okuma ve kitap konusundaki en iyi eseri olan *Tadı Damagımda*'nın yalnızca iki baskı yapmış olmasına üzüldüm. O eserden de derlememe biri kısa, biri biraz uzun iki metin ekledim. Eserden daha küçük metinler de bu çalışmada yer alıyor. *Okuma Üstüne Ayrıksı Metinler*'deki ilk metin Yunus Emre'nin "İlim İlim Bilmektir"i, ikinci yazı Nermi Uygur'un "Bahçe"si.

Nermi Uygur'u çok okudum, bununla gururlanıyorum ama bu sadece Nermi Uygur okuduğum şeklinde anlaşılıp yorumlanmamalı.

Bilge Karasu'nun "Okurluk Üzerine" yazısını tek kişilik bir oyun olarak kurgulamaya uğraştım ve bir öğrenci o metni öğrendiğinde canlandırdı.

Zehra İpşiroğlu'nun "Okumanın Anlamı ya da Anlamsızlığı" başlıklı denemesi de derslerimde kullandığım metinlerden biri. Bu yazı her düzeyde okuma konusunda kılavuzluk edebilir.

Italo Calvino'nun "Klasikleri Niçin Okumalı?" başlıklı denemesini başka bir çeviriden ilk olarak Enis Batur'un hazırladığı *Modernizmin Serüveni* içinde okumuştum. Sonra *Klasikleri Niçin Okumalı?* kitap olarak yayımlandı. Bu yazıyı birçok defa okuyup kullandım. Ayrıca bu kitap ile yazıyı dostlarıma ve öğrencilerime tavsiye ettim.

Vladimir Nabokov'un "İyi Okurlar İyi Okurlar" başlıklı denemesi de dikkat çekmek istediğim iyi okunması gereken yazılardan biri.

Ayrıca bu kitapta okumayla ilgili başka uzun metinler yanında kısa metinler de var. Bunları okurun istediği sıraya göre okuma hakkı var! Baştan başlayabilir, sondan başlayabilir; önce kısa, sonra uzun metinleri okuyabilir; hiçbir metni okumayabilir. Okur metinleri kullanabilir, başkalarına önerebilir, tüketebilir, kullanmayabilir; metinleri işletmeye çalışabilir....

Hiçbir kitap ya da metin okurla buluşmadan kendini gerçekteştiremez. Dolayısıyla benim henüz yayımlanmamış kitabım hayata gelmiş bile değildir. Onun kendini gerçekleştirme süreci yayımlandıktan sonra başlayacaktır. Bu konuda son sözü söyleme hakkı yazara değil okurlara aittir. Yazarın meselesi bir kitabı üretmektir.

Bir yandan da her kitap belli bir okurlar topluluğu gözetilerek üretilir. Ben bu kitabı kimler için üretmeye çalıştım? Öncelikle okumayı mesele yapan biri olarak okumayı mesele yapanları gözeterek bu kitabı oluşturmaya çalıştığımı söylemeliyim. Ayrıca bir kitapsever, dilsever, insansever olarak bütün kitapseverleri, dilseverleri, insanseverleri de hesaba kattım.

Bu kitabın taslağını okuyan öğrencilerim ve meslektaşlarım Doç. Dr. Şeyma Büyükkavas Kuran ile Dr. Mediha Mangır'a sonsuz teşekkürler.

Bu kitabı ilk okuyanlar arasında eşim Nural Aydın, kızlarım Duygu ve Bengü Ezgi Aydın ve sevgili baldızım Nuray Aydın Çoban da var. Onlara da değerli fikirleri, destekleri ve sabırları için şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca kitabımı yayınlamayı üstlenen değerli Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti. mensuplarına da teşekkürü bir görev sayıyorum.

İlim İlim Bilmektir

Yunus Emre

‘İlim ‘ilim bilmekdür ‘ilim kendüñ bilmekdür
Sen kendüñi bilmezsin yâ niçe okumakdur

Okumakdan ma’nî ne kişi Hakk’ı bilmekdür
Çün okuduñ bilmezsin hâ bir kurı emekdür

Okıdum bildüm dime çok tâ‘at kıldum déme
Eri Hak bilmeziseñ ‘abes yére yélmekdür

Dört kitâbuñ ma’nîsi bellüdü bir elifde
Sen elif dérsün hoca ma’nîsi ne dimekdür

Yûnus Emre dér hoca gerekse var biñ hacca
Hepisinden eyüce bir göñüle girmekdür

Azmi Bilgin, *Yunus Emre Hayatı ve Sanatı*, İstanbul 2013: Bilge Kültür Sanat Yayınları, s. 111.

Bahçe

Nermi Uygur

Kitaplarla ilgili gönlümce bir atasözü var:

İnsanın cebinde taşıdığı bir bahçe gibidir kitap.

On yıllarca önce edindiğim bir derlemede görmüştüm, o gün bugün içimde bu Arap atasözü.

Çölde bahçe neyse, çoğun yaşamda kitap da o, diye düşünüyorum. Üstelik yanında götürebileceğin bir bahçe. Kendiliğinden kumda bitmiş bir serin yeşil değil, insan aklının yarattığı, insana özgü duygu ve becerinin ürünü; insanın var ettiği bir yaşama ortamı. Gezin, otur, kalk, düşün, seyre dal, hayaller kur orda kendi kendinle başbaşa. Sevdiklerine kavuş, yabancılarla kucaklaş.

Bahçenin böylesinden yüce bahçe olur mu? Başkalarının sana armağanı bahçe. Senin de elin üstünde olacak. Okurluk bu.

Nermi Uygur, *Tadı Damağımda Bir Okur-Yazarın Kitap Okuma Serüvenleri*, şiir-roman-deyiş-öykü-anı-tarih-bilim-felsefe-gezi-güldürü-özgeçmiş-deneme ve daha başka şeyler, İstanbul 1995: Yapı Kredi Yayınları, s. 209.

Altı Kitap

Cemal Süreya

Ne kitaplar var! *Küçük Prens*'i okudunuz mu? Küçük bir gezegeni vardır Küçük Prens'in. İşte, uzayda bir gezegen. Ama nasıl küçük! El kadar bir yer. Küçük Prens de küçük elbet. Altın saçlı bir çocuk. Bir yanardağı, bir koyunu var, bir de çiçeği. Her sabah yanardağının lavlarını süpürüyor, koyununa ot veriyor, çiçeğini suluyor. Sonra bir gün, aklına esiyor, uzayda yolculuğa çıkıyor. Ayrı ayrı gezegenlerde bir sürü adama rastlıyor. Kürklü, kırmızı giysili bir kral; içtiği için de utanan bir sarhoş; sürekli olarak sayılarla uğraşan, para hesapları yapan bir işadamı; bir sokak feneri bekçisi... Bu arada Küçük Prens'in yolu dünyaya düşmez mi?

Kırmızı Balon'a ne dersiniz? Umarım, okumuşsunuzdur o kitabı. Küçük Paskal'ın ve balonunun serüveni anlatılıyor. İyi bir balon kırmızı balon, sahibi nereye giderse, o da oraya gidiyor. Başöğretmen, otobüs biletcisi, sokak çocukları... Kimler yok ki kitapta! Aynı zamanda mert bir balon Pascal'ın balonu. Sokak çocukları Paskal'ı döverlerken onu yalnız bırakmıyor. Ama o çocuklardan birinin attığı serseri bir taşla patlayveriyor. Yani ölüyor. Daha sonra bir sürü balon geliyor.

Alis'i tanıyor musunuz? Alis, canım; hani Harikalar Ülkesi'ne gitmişti. Tarla faresi neler anlatmıştı ona? Kupa Kraliçesi ne biçim bir kraliçeydi? *Alis Harikalar Ülkesinde*'yi okuyacaksınız, değil mi?

Yoksa bozuşuruz, ha! Bozuşuruz da ne olur, demeyin, sizin adınıza ben bir kez daha okurum o kitabı.

Define Adası'nda bir adam var. Eli kesik. O da çengel bir demirden bir şey takmış koluna. Korkunç bir adam. Kimseye acımıyor.

Şeyi de okuyun. *Gülliver'in Yolculukları*'nı. Cüceler ne yapmış? Devler nasıl yaratılmış?

Ha, bir de Robinson var. Bindiği gemi batınca ıssız bir adaya düşüyor. Nasıl bir ada burası? Bir de keçi var. Ben o keçiyi sevdim. Nedenini sorarsanız, bilmiyorum.

Bunları söylüyorum ya, aslında elinize ne geçerse onu okuyun. Ya bir şey geçmezse...

O zaman da, oturun bana mektup yazın.

Cemal Süreya, *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi*, Hazırlayan: Necati Güngör, Resimleyen, Mustafa Delioğlu, İstanbul 1996: Yapı Kredi Yayınları, Doğan Kardeş Kitaplığı: 88, s. 33-36.

Okuma Hazzını Paylaşmak

Mehmet Aydın

Okuma hazzını paylaşmak biçiminde adlandırmayı düşündüğüm metin kesiklerinden oluşacak bir metin sergisi tasarlıyordum. Böyle bir sergi de ancak tasarımcıların yardımlarıyla gerçekleşebilirdi ve benim güya bu konuda usta tanıdıklarım vardı. Onlara bu düşümü açtım, gayet ilgi çekici bulduklarını söylediler. Ne var ki onların her birinin işi başından aşkındı zaten. Bana böyle bir konuda yardımcı olamayacaklarını üzülerek bildirdiler. Böyle bir serginin bana ne sağlayacağını sormasalarđ onlara asla içermeyecektim. Ama böyle bir soru canımı sıkımayaydı. Böyle bir serginin amacı hayatın hay u huyu içinde okumaya fazla vakit bulamayan veya başka şeyleri okuyan okurlarla gerçekten okuma hazzını paylaşmaktı. Başkaca bir amacım yoktu.

Bana sergilemeyi düşündüğüm metin kesiklerini yayımlamaktan başka yol kalmıyordu. Aslında daha başında böyle tek başıma üstesinden gelemeyeceğim bir işe kalkışmamalıydım. Neme gerekti benim sergi... Ancak gerçekten metinler çeşitli tasarımlarla renklendirilerek böyle sergilense fena mı olurdu? Okumanın zevkini paylaşmak, okumanın aynı zamanda eğlenceli bir iş olduğunu göstermek ve okur sayısını artırabilmek uğruna her türlü yolu denemenin mubah olduğunu düşünüyorum. Böyle düşünmeyenlere de bir diyeceğim yok.

Sözü daha fazla uzatmadan sergimi size açmak istiyorum. Ama bir şeyi belirtmeden geçemem. Okuma serüvenimin bütün güzelliklerini bir yazıda sergilemem mümkün değil. Burada ancak ilgi çekici bulduğum bir mini metinler demeti sunuyorum.